

M·AGRIPPA·L·F·COSTERTIVM·FECIT

Pantheon, oprindeligt bygget af Agrippa i årene 27-25 f.Kr.

- Nyopført efter brand af kejser Hadrian.
Hadrianbiografi: ***Instauravit Pantheon.***
(teglstempler daterer bygningen til 118-125 e.Kr.).
Hadrian ønsker ikke sit navn på sine bygninger.
- Arkitekten kendes ikke.
- Sml.: *a novo restauravit*
- Indskrift på frisen under den store indskrift:
- IMP. CAES. L. SEPTIMIUS SEVERUS IMP. CAES.
M. AURELIUS ANTONINUS PANTHEUM
VETUSTATE CORRUPTUM RESTITUERUNT (år
202 e.Kr.)

Vitruvius og Augustus

- **Navn.** Vitruvius.
- **Karriere:** Arkitekt og militæringenieur i Cæsars hær i Gallien.
- Han fortæller selv, at han har bygget en basilika in Fanum (nu Fano ved Adriaterhavet).
- **Skrift: *De architectura*. Skrevet ca. 30-23 f.Kr. Tilegnet kejser Augustus.**
- Han refererer i sit værk kun til ganske få tegninger og planer, 10 i alt. De er gået tabt.

Vitruv, 1. bog, Forord henvendt til kejser Augustus

- (2) Jeg lagde imidlertid mærke til, at du ikke alene følte ansvar for alles ve og vel og for statens tilstand, men også for **at de offentlige bygninger var formålstjenlige**. På den måde havde du ikke alene forøget statens størrelse med provinser, du lod også **rigets ophøjethed komme glimrende til udtryk gennem offentlige bygninger**. Jeg fandt det derfor rimeligt ved først givne lejlighed at overrække dig, hvad jeg har skrevet om disse ting, især også fordi din far (Cæsar, adoptivfar), hvis karakter jeg beundrede, kendte mig på grund af mit fagområde.

Bygninger erindrer om bygherren

- (3)Da jeg så, at du havde bygget og byggede meget nu, og at du også i fremtiden ville sørge for at efterlade offentlige og private **bygninger, der modsvarede dine andre storslåede bedrifter og derfor ville blive husket af eftertiden**, har jeg opstillet **detaljerede forskrifter**, som du kan have for øje og derved **personligt vurdere kvaliteten af de værker, som tidligere er bygget, og af dem, som vil blive bygget.**

Den rigtige bog på det rigtige tidspunkt?

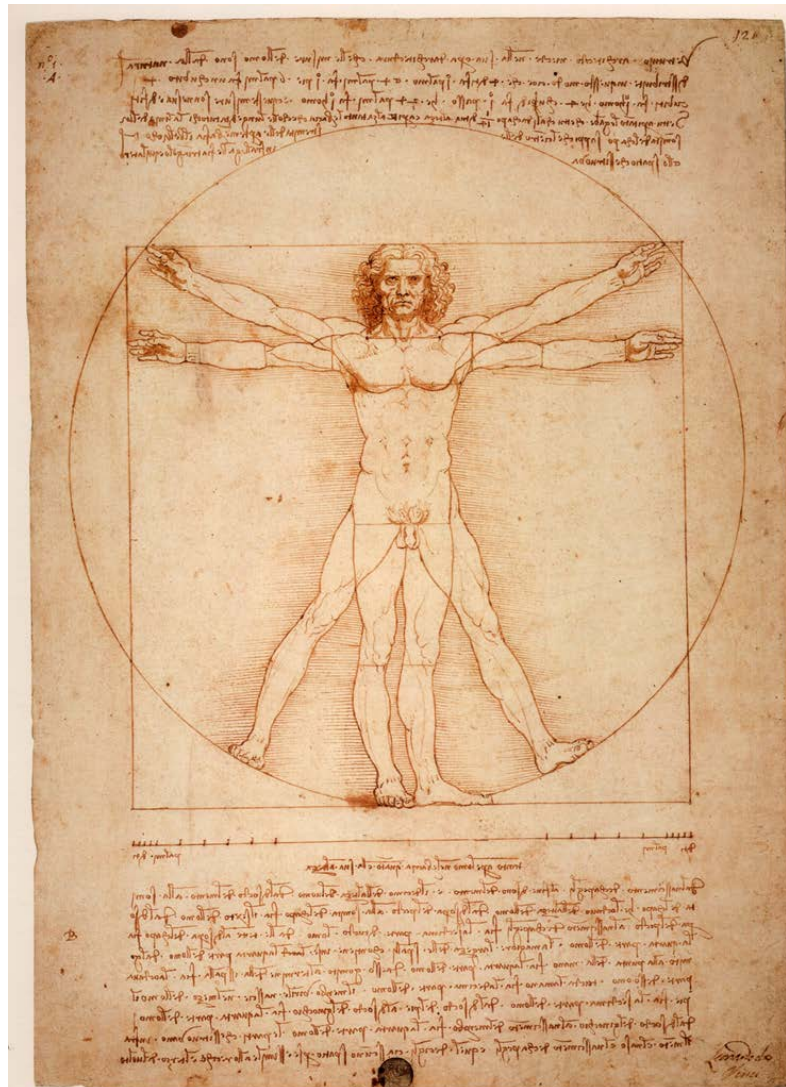
Intention og virkelighed

- Vitruvs bog fik ikke den ønskede succes i samtiden. Han omtales slet ikke i de bevarede tekster fra Augustus' tid og kun meget lidt i den senere romertid. For megen konservatisme og idealisme?
- Hans værk endte med at være **det eneste arkitekturværk, som overlevede fra antikken.**
- Der skulle gå små 1500 år før hans værk slog igennem.

Leonardo da Vinci

Den vitruvianske Mand, ca. 1490.

Mennesket som målestok

Værket DE ARCHITECTURA er opdelt i 10 bøger

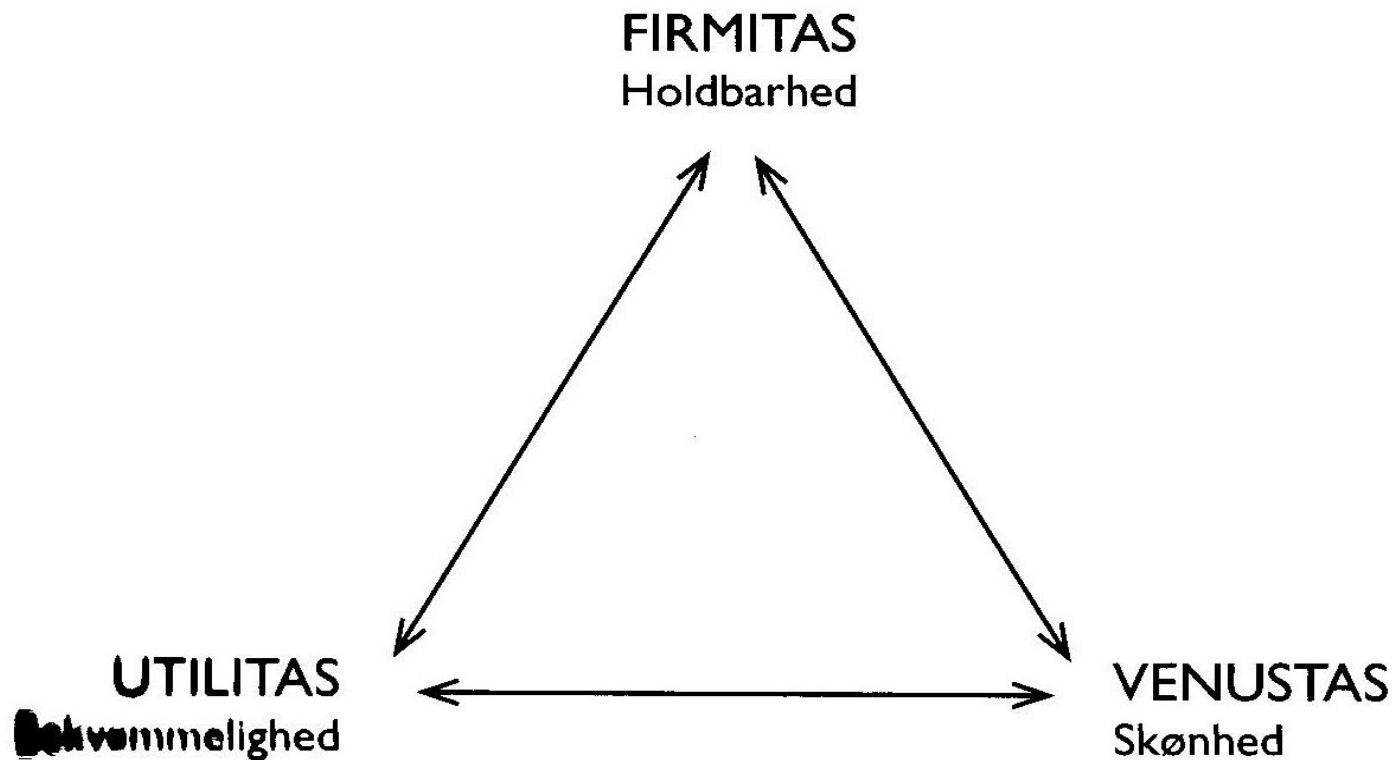
- 1. **Arkitektens uddannelse**; faget teori; byers placering og layout
- 2. Boligens oprindelse. **Byggematerialer**
- 3. **Offentligt byggeri**: Tempelformer. Den joniske orden
- 4. Doriske, korinthiske og tuskanske orden; mere om templer
- 5. Andre former for offentligt byggeri
- 6. **Privatarkitektur** in byen og på landet
- 7. **Konstruktionsvejledninger**: gulve, hvælv, mørtel og puds, vægmaleri
- 8. Vand: Vandfinding, vands kvalitet, transport og oplagring
- 9. **Astronomi, astrologi; ure og solure**
- 10. **Maskiner til brug i fred og i krig**

Formålet med Vitruvs værk

- Med udgangspunkt i græsk arkitektur at opstille et normsystem og et værdisæt for god romersk arkitektur.
- At nå sin målgruppe, som er kejseren og den romerske overklasse, senatorer og riddere, der både som ansvarlige embedsmænd og privat skulle optræde som bygherrer med brug for teoretisk og praktisk viden om bygningskunsten.
- At kritisere og derved påvirke samtidens arkitekter og de nye rationelle byggemetoder.

- Vigtigheden af høj moral omtales flere steder, og han beskriver sig selv som den beskedne og moraliserende arkitekt
- Han vil opgradere arkitektens stilling og sociale position i samfundet. Arkitektur skal være en kunstart på lige fod med andre bildende kunster og talekunsten.
- Arkitekten er en afgørende faktor, hvis et byggeri skal lykkes. På et højere plan er arkitekten med til at udbrede romersk civilisation.

Vitruvs tre nøglebegreber. Erik Nygaard: *Arkitektur forstået*, 2011 (udgivet efter hans død i 2004)

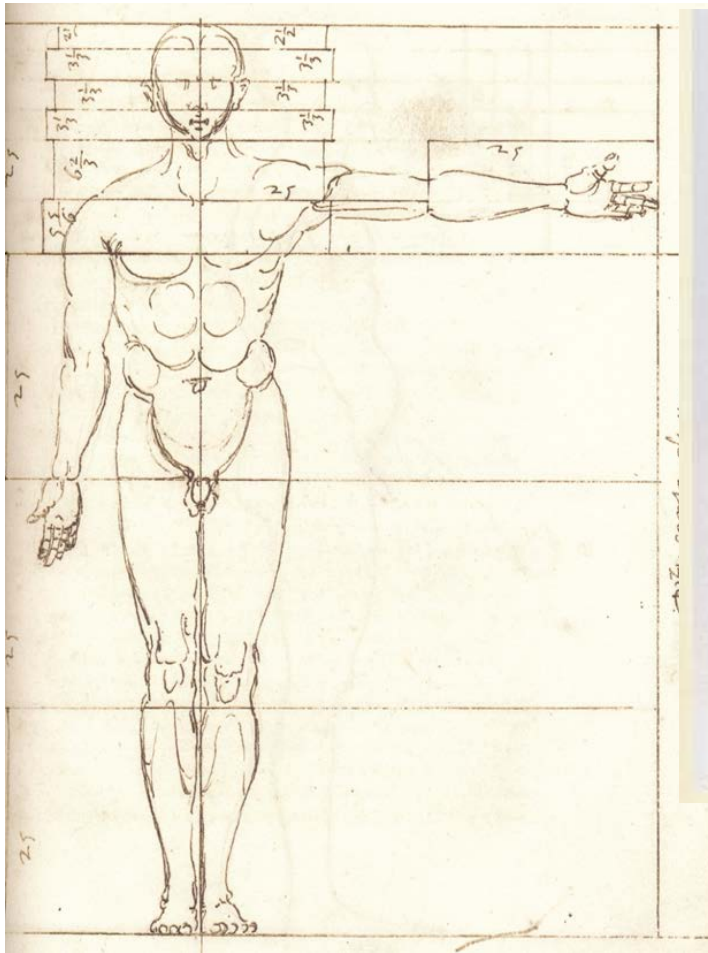

Vitruvius' arkitekturbegreb.

Vitruvs regel for de rette proportioner

Når en bestemt del af bygningens led går igen som grundmål i alle dele og i helheden fremkommer der et system af rette forhold (*symmetria*). For ingen bygning kan få en logisk og fornuftig form uden de rette forhold og proportioner. **Leddene må stå i et i et bestemt forhold til hinanden, ligesom man ser det hos et velformet menneske.**

”Proportionsmand” efter Vitruv lavet af arkitekten G. B. da Sangallo.
Vitruvs proportioner for forskellige søjlestørrelser (Th. G. Smith 2003).

Maison Carée i Nimes (20 f.Kr.). Mysterievillaen i Pompeji.

Professorpavillioner efter Vitruv opført ca. 1817 på campus i University of Virginia i Charlottesville

Abb. 2. Pavillon V (Eustylos)

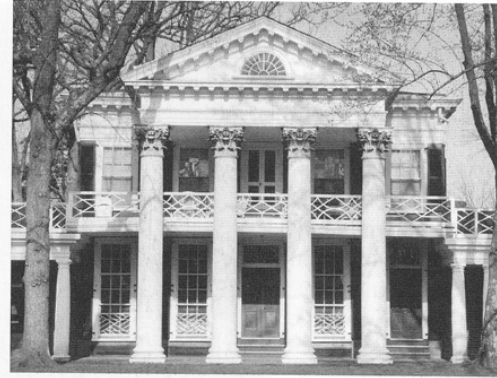

Abb. 3. Pavillon III (Systylos)

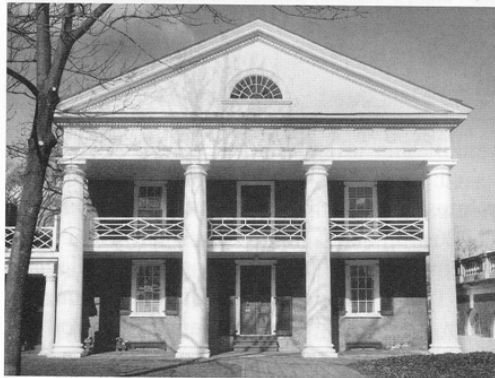

Abb. 4. Pavillon I (Araeostylos)

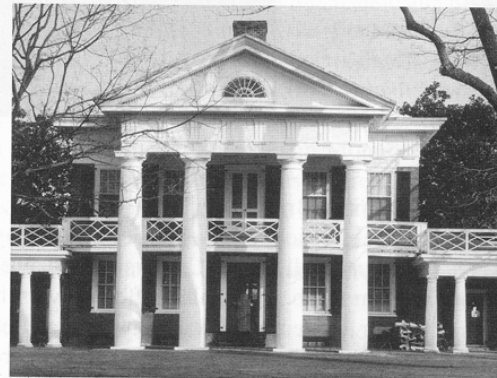
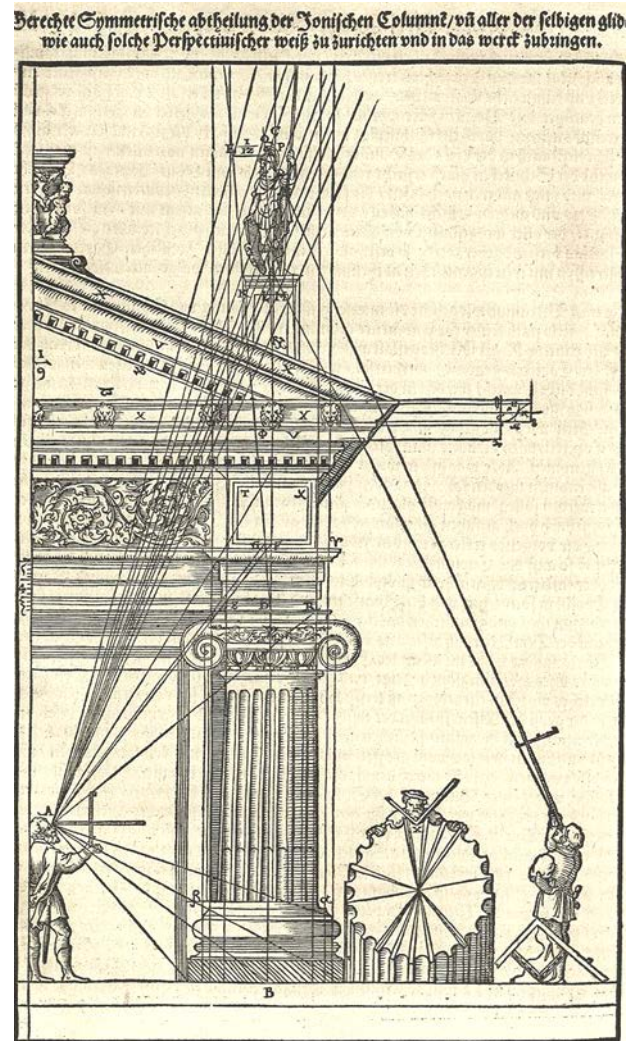
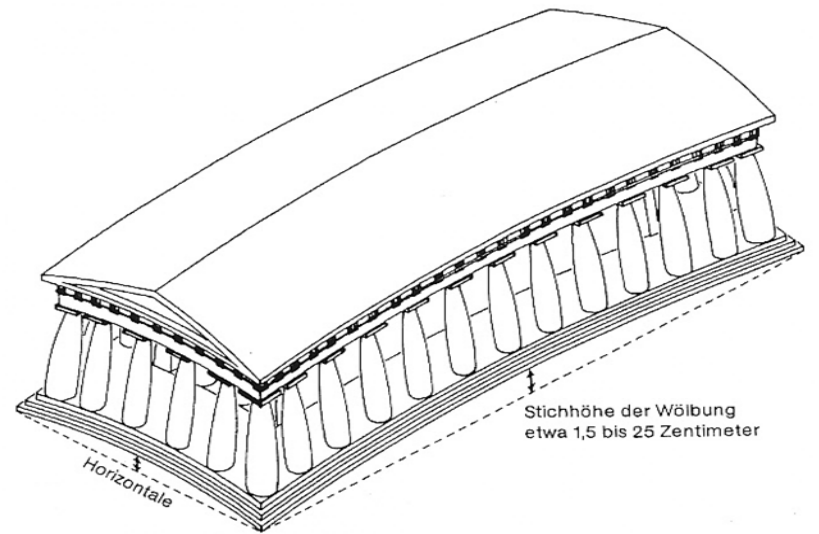

Abb. 5. Pavillon X (Pyknostylos)

Optisk korrektion

Optisk korrektion på Parthenon

”Synet søger skønheden, og hvis vi ikke følger trangen til at skabe velbehag ved at benytte proportionering og tilføjelse af moduler og udligner det, der synes forkert, ved korrektion, så vil der møde beskueren et tomt og uskønt syn.”

Græske søjleordener har en kønsspecifik symbolik

- Dorisk: mandlig
- Jonisk: kvindelig, den modne kvinde
- Korinthisk: den unge ugifte kvinde

- Byggematerialer – meget detaljeret redegørelse for disse naturens produkter

Romersk murværk med støbt kerne

Murtyper på Forum Romanum

Tømmer

Gode råd og advarsler ved byggeri (og restaurering)

- Hver træsort har sine fordele.
- Grantræ er bedst til bjælkeværk. Dog tager det mod træorm og antændes nemt.
- Alm. eg er bedst til konstruktioner under jord. Vintereg tåler ikke fugt og bruges i byggeri over jorden.
- Elm og ask er smidigt i byggeri. Bedst til dyvler.
- Ceder, cypres, pinje og lærk afviser skadedyr. Tømmer heraf holder uendeligt længe.
- Elletræ kan bruges til pilotering.

Vitruvs storhedstid. En bibel for arkitekter.
Teksten trykkes og illustreres og bliver oversat

L.B. **Alberti**, *Om bygningskunsten*, 1452 (trykt 1485)

- 1486/87. **Første trykte udgave.**
- 1511. Folioudgave ved arkitekten **Fra Giocondo** med **136 træsnit**, tilegnet **pave Julius II**, der sammen med **Bramante** har store planer for Rom. Bramante sætter oversættelser i gang:
- En til nevøen **Rafael**, som ikke kunne latin. Ikke færdiggjort, da Rafael, som skulle illustrere den, dør i 1520.
- **Arkitektbrødrene Antonio og G.B. da Sangallo** udarbejdede også oversættelser, men de blev ikke trykt.

Vitruvs formidlere

- Arkitekten **Vignola**: Akademi for Vitruvstudier 1542.
- Arkitekten **Sebastiano Serlio**: *Arkitekturen* i 7 bind, oversat til 7 sprog. Læses i hele Europa.
- Ultimativ italiensk oversættelse i 1556. Illustreret af **Andrea Palladio**, som også erklærer Vitruv for sin læremester.

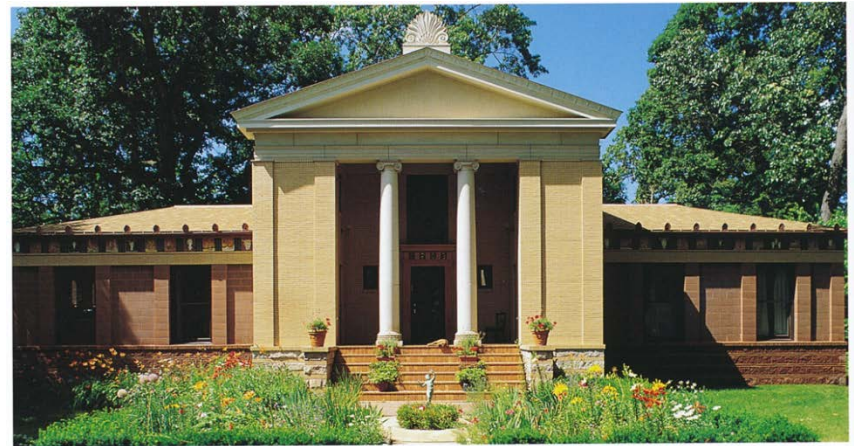

Solkongens Vitruv, 1673, oversat af Claude Perrault. Obligatorisk læsning for arkitekter

- Vitruv bliver et begreb: Den danske Vitruvius (*Vitruvius Danicus*), udgivet 1746-49 af militæringeneniøren og arkitekten Lauritz de Thurah.
- Vitruv som skaber af et fagsprog for arkitektur.

Brandenburger Tor 1790. Vitruvarkitektur 1991 (Th. Gordon Smith, Indiana)

Erik Nygaard i *Arkitektur forstået* (2011)

Om Vitruvs tre grundbegreber:

- De er ikke til at komme uden om. ”Opdelingen... svarer til den moderne opfattelse af, at arkitektfaget i sig rummer elementer af såvel naturvidenskab (teknik) som samfundsvidenskab og kunst.” (s. 29)
- ”Måden at tænke arkitektur på er én gang for alle grundlagt af Vitruvius. Hans æstetik blev opgivet i løbet af 1700-tallet, og i dag har vi det svært med skønheden, men forståelsen af arkitekturen som beroende på såvel holdbarhed som brugbarhed som udtryk er stadig gyldig.” (s.41)

Følelsen af herlighed skal helbrede

Nye hospitaler indrettes efter æstetiske kriterier, fordi skønhed påvirker vores helbred og trivsel.

Karsten R.S. Ifversen

Nogle gange har jeg fornemmelsen af, at velfærdssamfundet er ved at gå op i limningen. Der er færre hænder til at tage sig af os, syge og gamle efterlades læn-

gere i eget skidt, og omkring i meningsløs omringning i meningsløs omringning. Måske skyldes bare, at jeg kun lægger dringer til det værre, de ke fungerer, og de negat

Jeg har ikke tal på det ikke godt kan skaffe ta ger, at det slet ikke for jeg føler det. Men lige n re på følelsen.

For var der noget, vi k år siden, så var det at sk ladte institutioner. Når spitaler og andre velfær var det med en næsten tionaliteten. Alle menne mer var i sidste ende af spitaler var fabrikker, d sundhed. Man proppe ind i den ene ende, og i c en rask ud. Man så bor Maskinen havde sin eg

